

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

สำหรับเรื่องพฤติกรรมกรับชมรับสื่อลาวในบทที่ 4 นั้นสามารถสรุปได้ว่า ระบบการสื่อสารมวลชนลาวกำเนิดขึ้นจากความต้องการของผู้นำทางการเมืองในแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งส่งผลให้ประเทศลาวมีระบบการสื่อสารมวลชนที่แตกต่างตามไปด้วย ปัจจุบันคนลาวสามารถรับชม รับสื่อที่มีอยู่ในประเทศของตนทั้งหมด 2 สื่อ คือสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แบ่งเป็นสื่อหนังสือพิมพ์ 11 ฉบับ สื่อวิทยุหรือวารสาร 27 ฉบับ วิทยุกระจายเสียง 15 แห่ง และวิทยุโทรทัศน์ทั้งหมด 17 แห่ง

ส่วนเหตุผลที่ทำให้คนลาวดูสื่อโทรทัศน์ไทยได้ ก็เนื่องจากเหตุผลทางกายภาพเป็นหลัก ที่สำคัญที่สุด คือการที่เราเป็นประเทศเพื่อนบ้านกัน ระยะทางที่ห่างไม่ไกลกันนักทำให้คนลาวรับคลื่นไทยได้อย่างชัดเจนในพื้นที่บางแห่ง แต่เวียงจันทน์คือแหล่งพื้นที่ที่ใกล้กับประเทศไทยมากที่สุด และสามารถรับคลื่นไทยได้ดีที่สุดอีกด้วย

เรื่องของวัฒนธรรม ภาษา ที่ใกล้เคียงกัน ก็ทำให้คนไทยกับคนลาวสามารถสื่อสารกันรู้เรื่อง การดูละครจึงเป็นเรื่องที่ไม่ยากนักสำหรับคนลาว นอกจากนั้นยังมีเหตุผลเรื่องของเทคโนโลยีของลาวที่ไม่สามารถพัฒนาให้ทันสมัยได้ทัดเทียมกับประเทศไทย ทั้งช่วงเวลาที่ออกอากาศและจำนวนสถานีที่มากกว่าทำให้คนลาวนิยมดูสื่อโทรทัศน์ไทย รวมทั้งการผลิตลำเรื่องหรือรายการละครที่เป็นที่นิยมของลาวจึงมีน้อยเรื่อง เนื่องจากไม่มีงบในการสร้าง หนึ่งส่วนใหญ่จึงเป็นหนังต่างประเทศที่นำมาพากย์ใหม่ในสำเนียงลาว แต่คนลาวบอกว่า หนังที่เอามาฉายให้ดูมักเป็นหนังเก่า และฉายให้ดูซ้ำแล้วซ้ำเล่า

นั่นเองที่ทำให้เราต้องมาศึกษาผังรายการของลาวเพื่อหาข้อสรุป จากผลการศึกษาดังรายการโทรทัศน์ลาวช่อง 9 และช่อง 3 ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงรูปแบบและเนื้อหาของรายการโทรทัศน์ลาว พบว่า ช่อง 9 มีรายการที่มุ่งเน้นให้ข่าวสาร ความรู้แก่ประชาชนมากถึง 75% รายการ

บันเทิง 20% และรายการโฆษณา 5% ต่างจากผังรายการของช่อง 3 ที่มีสัดส่วนของรายการที่มุ่งเน้นให้ความบันเทิงเป็นหลักสูงถึง 50% รายการข่าวสาร ความรู้ 40% และรายการโฆษณา 10%

หลังจากศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโทรทัศน์ไทยและลาวพบว่า รายการในสื่อโทรทัศน์ไทยมีความน่าสนใจมากกว่า เนื่องจากปัจจัยทางการเมือง การปกครอง เทคโนโลยีในการผลิต เงินทุนที่มีเพียงน้อยนิดทำให้การผลิตรายการของลาวมีเทคนิคในการนำเสนอทั้งระบบภาพและเสียงและรูปแบบของรายการที่ล้าหลังและไม่น่าดึงดูดใจ อีกทั้งลาวยังประสบกับปัญหาขาดแคลนบุคลากรสื่อที่มีคุณภาพ ซึ่งยังขาดความรู้ในเรื่องเทคนิคการผลิตและที่สำคัญคือการทำสื่อมวลชนลาวไม่มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงอุดมการณ์ของตนเนื่องจากสื่อมวลชนลาวยังต้องยังคงตกเป็นเครื่องมือของพรรคการเมืองและรัฐบาลอยู่นั่นเอง

สำหรับเรื่องพฤติกรรมการรับชมและการรับรู้รายการละครโทรทัศน์ไทยของคนลาวในเวียงจันทน์ จากผลการศึกษา การวิเคราะห์ผู้รับสารลาวในครั้งนี้ (Audience analysis) ใช้วิธีการ Ethnography ซึ่งสนใจในเรื่องการให้ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของเนื้อหา รูปแบบการรับสารรวมทั้งบริบทของการเปิดรับ ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 30 คน จาก 30 ครัวเรือน และออกแบบเครื่องมือในการวิจัยโดยแยกตามประเด็นของหัวข้อย่อยที่จะทำการศึกษา ซึ่งมีทั้งการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept interview) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory observation) รวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group interview) การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบและแนวคิดของ เดวิด มอร์เลย์ เป็นแกนนำ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งหมดที่ต้องการ

หากเราจะทำการสังเกตกันอย่างตั้งใจในทุกครัวเรือน ผู้วิจัยเชื่อว่า ทุก ๆ ครัวเรือนย่อมมีเรื่องราวที่เกี่ยวกับ "ห้องนั่งเล่น" มากมาย โดยเฉพาะเรื่องราวที่เกิดขึ้นตอนที่เราดูโทรทัศน์ คงมีเรื่องราวมากพอที่จะทำให้เราจดจำใครหรือเหตุการณ์ใดได้ไม่ยากนัก

"ห้องนั่งเล่น" ในครัวเรือนของคนลาว ที่ผู้วิจัยเจาะจงคัดเลือกมา 30 ครัวเรือน มีทั้งครัวเรือนที่มั่งมีประเภทมีเครื่องรับโทรทัศน์ทุกห้อง กับครัวเรือนที่มีโทรทัศน์เพียงเครื่องเดียว แต่ละครัวเรือนสะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นถึงมิติเชิงสังคมวัฒนธรรมที่ต่างกัน เพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบให้เห็นเรื่องราวระหว่างคนต่างเพศ ต่างวัย และต่างวัฒนธรรม ในการดูละครโทรทัศน์ไทย ผู้วิจัยขออธิบายภาพว่าผู้ชมดูโทรทัศน์โดยรวมกันอย่างไรเป็นอันดับแรก

คนลาวกับการดูละครโทรทัศน์ในห้องนั่งเล่น

การดูละครโทรทัศน์ของคนลาว ถือเป็นกิจกรรมสื่อสารที่บริโภคกันเป็นกลุ่ม และมีการบริโภคสื่อจากไทยทุกวัน แต่ช่วงเวลาที่มารวมตัวกันมากที่สุดคือช่วงเวลาของการดูละครหลังข่าว ฉะนั้นการนั่งดูโทรทัศน์ในห้องนั่งเล่นครั้งนี้ ถือว่าห้องนั่งเล่น คือศูนย์รวมของสมาชิกทางสังคมในครัวเรือน ช่วงเวลาไพรม์ไทม์ (prime time) ที่นักโฆษณาทั้งหลายใช้เรียกว่าเวลาที่ผู้ชมนิยมเปิดรับสื่อโทรทัศน์กันมากที่สุด น่าเป็นตัวอย่างที่บอกให้เราทราบ ว่า สมาชิกในครัวเรือนหลาย ๆ ชีวิตสามารถมาใช้สื่อประเภทนี้ได้พร้อมกัน และพร้อมเพรียงกันมากจนต้องขึ้นราคาโฆษณาให้สูงขึ้นอยู่เรื่อย ๆ

ปัจจุบันนักธุรกิจลาวที่จะผลิตสินค้าขายให้กับคนลาว ต้องเข้ามาซื้อสื่อในประเทศไทย เท่าที่ทราบทุกวันนี้มีแต่การซื้อสปอตทางวิทยุ ยังไม่เห็นทางโทรทัศน์ แต่สำหรับรายการในประเทศไทย อย่างรายการชิงร้อยชิงล้าน ตอนช่วงมาฆ่าแจกทอง ให้สังเกตว่า พิธีกรต้องบอกว่า สำหรับพี่น้องชาวลาวสามารถส่งซองมามาร่วมชิงโชคได้ที่ บริษัทลาวพัฒนา จำกัด นี่คือนโยบายการณืที่เกิดขึ้น เพื่อสนองความต้องการของผู้รับสารลาวในการขอมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสื่อโทรทัศน์ คนลาวให้ความนิยมกับสื่อไทยมากไม่ว่าจะเป็นสื่อวิทยุโทรทัศน์หรือสื่อสิ่งพิมพ์ ทั้งการอ่านหนังสือพิมพ์ไทย เช่น เดลินิวส์ นิตยสารไทย เช่น ชีวิตรัก ปลื้ม หรือทีวีพูล คนลาวยังชอบฟังเพลงไทย ร้องเพลงไทย ตามร้านอาหารที่ผู้วิจัยไปสังเกตการณ์ แทบจะทุกร้านเปิดเพลงไทยหมด ไม่ว่าจะไทยลูกทุ่ง หรือไทยสากล แต่ที่คนลาวชอบมาก และชอบทำด้วยกันในครัวเรือน ก็คือ การดูละครโทรทัศน์ไทย

เพศกับการดูละครโทรทัศน์ไทย

แม้ว่าเพศชายจะพยายามปฏิเสธว่า การดูละครโทรทัศน์เป็นเรื่องของเพศหญิง เนื่องจากว่าละครได้ถูกใส่รหัสเพศหญิงมาตั้งแต่ต้น เรื่องราวในละครมักนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตผู้หญิงที่เป็นแม่บ้าน หรือสิ่งแวดล้อมของเพศหญิง เรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ จึงทำให้เพศชายไม่กล้าที่จะตอบหรือเลือกที่จะเปิดรับรายการละครด้วยตนเอง และจากการสังเกตการณ์ในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยไม่พบว่ามีเพศชายคนใดมาแย่งรีโมตกับเพศหญิงเพื่อแย่งชิงการดูละครเรื่องที่ตนเองโปรดปรานเลย

เพศชายมักมีกิจกรรมอย่างเดียวกัน คือ การสูบบุหรี่ มวนยา หรือนั่งดูอย่างเงิบ ๆ ในมุมหนึ่งของห้องนั่งเล่น ส่วนเพศหญิง มักมีกิจกรรมที่ควบคู่ไปกับการดูละครมากกว่า หนึ่งอย่าง เช่น การวิพากษ์วิจารณ์ การทานของขบเคี้ยว การอ่านหนังสือ หรือฟังเพลงไปด้วยดูไปด้วย ผู้วิจัยสังเกตว่า ทุกเพศวัยในครัวเรือนที่ลาวสามารถมีความสุขไปกับการชมละครโทรทัศน์ไทย การเสพละครโทรทัศน์ไทยเป็นเสมือนหนึ่งรางวัลของการที่ต้องทำงานเหนื่อยมาทั้งวัน พอกลับมาถึงบ้านก็มีความสุขกับการที่ได้เสพสื่อละครจากไทย ประหนึ่งการได้ดื่มชาเพื่อแก้กระหาย การเสพความสุขประเภทนี้แทบจะถือได้ว่า เป็นการเสพที่ติดแล้วก็ได้ เพราะคนลาวที่นี้ดูละครโทรทัศน์ไทยกันทั้งนั้น

วิจัยกับการดูละครโทรทัศน์ไทย

วัยรุ่นลาวนิยมสื่อไทยมาก และพฤติกรรมการดูละครของวัยรุ่นลาวนั้น แฝงไปด้วยความต้องการใช้ประโยชน์จากละครหลากหลายเรื่องราว เช่น เรื่องราวของแฟชั่น เสื้อผ้า ทรงผม การพูดจา การพยายามแสวงหาความหมายของคำในละคร การคัดเลือกเรื่องราวในละครไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ซึ่งหากวัยรุ่นผู้นั้นเลือกรับเป็นและใช้เป็น มันก็น่าจะเป็นผลดีที่ตามมา หากแต่สิ่งที่หวาดระแวงว่าจะไม่ดีนั้น เพราะเขาไม่สามารถเข้าไปนั่งแทนที่ในใจของวัยรุ่นแต่ละคนได้ เหมือนกับที่พวกเขาพยายามเอาตนเองเข้าไปแทนที่ตัวละครในขณะที่ชม

การแทนที่ตัวละครที่ชม คือ การทดแทนในส่วนที่ขาดหายไปในชีวิตจริง เมื่อโลกในจอสามารถทดแทนโลกนอกจอได้ จึงทำให้เกิดความพึงพอใจและพยายามที่จะเสพมันเข้าไปซ้ำแล้วซ้ำเล่า

Marshall McLuhan (1994) กล่าวไว้ว่า โทรทัศน์เป็นสื่อเย็น ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในการใช้ และในแง่ตัวสารก็มีลักษณะเปิดแก่การตีความมากกว่า อย่างไรก็ตาม แม้บางครั้งผู้ชมจะได้จดจ่ออยู่กับการดูละครโทรทัศน์อยู่เสมอ แต่ผู้วิจัยสังเกตว่ากรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงของสัญญาณภาพหรือเสียงแบบฉับพลัน เช่น ภาพล้ม พวามัว เสียงซ่า หรือมีคนแอบมาเปลี่ยนช่องโดยที่ผู้ถือรีโมตเผลอไปทางอื่น ความสนใจของผู้ชมจะถูกดึงกลับมาทันที

จากการศึกษาผู้วิจัยยังพบอีกว่า ผู้รับสารลาว ยังใช้ประโยชน์จากสื่อละครโทรทัศน์ไทย เพื่อเป็นเครื่องสร้างสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างคนในครอบครัว เพื่อนที่ทำงาน หรือแม้แต่กับแขกต่าง

ด้าว อย่างผู้วิจัยเอง แต่การเสพละคร ก็สามารถนำไปสู่การแบ่งแยกกลุ่ม หรือเกิดสังคมใหม่ได้ เช่นเดียวกัน

ผู้รับสารลาวที่ชมละครไทยมักจะนำเรื่องราวของละครที่ตนเองชมไปสร้างบทสนทนาต่อ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายของตนเองให้เกิดขึ้นมาใหม่ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างจะมีสังคมรอบกาย ประกอบไปด้วยบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ละครได้ช่วยสร้างกลุ่ม ให้เกิดขึ้นใหม่อีกกลุ่มในสังคม เช่น กลุ่มที่เป็นแฟนละครของกบสุวนันท์ ก็จะคุยถึงแต่เรื่องราวของกบสุวนันท์ เวลาใครพูดถึงกบ ในทางไม่ดี แฟนดาราเหล่านี้ก็จะสร้างคำแก้ต่างหรือเกิดการโต้แย้งกันเกิดขึ้น

กลุ่มตัวอย่างของผู้วิจัยแสดงความตื่นเต้น และอยากรู้เรื่องราวเกี่ยวกับดารานักแสดงไทย เป็นอย่างมาก ถึงกับขนาดฝากให้ผู้วิจัยซื้อรูปโปสเตอร์มาฝาก และหากเป็นไปได้เขาอยากให้ดาราไทยไปตั้งกองถ่ายที่ประเทศลาวบ้าง ไม่ว่าจะเป็นละครแนวไหนก็ตาม

ด้านเนื้อหาของละคร แนวละคร ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงความแตกต่างในเรื่องของรสนิยม (taste) ของคนต่างประเทศ โดยเฉพาะมักชอบชมละครแนวบู๊ ต่อสู้กัน ความเก่งกาจของพระเอกในจอล้วนแต่สร้างความอยากเป็น ฮีโร่ เหมือนพระเอกในละครให้กับบรรดาหนุ่ม ๆ ทั้งหลายที่ได้นั่งดู สว่นสาว ๆ ก็ฝันหวานอย่างมีความสุข กับละครแนวรักโรแมนติก เศร้าจนต้องหลั่งน้ำตาไปกับละครแนวชีวิต ซึ่งผู้ชายกลับมองว่าละครแนวหลังที่ผู้หญิงนิยมนั้นช่างน่าเบื่อเสียเหลือเกิน แต่เหตุใดเล่า ผู้วิจัยก็ยังคงเห็นว่าคุณชาย ก็เข้ามานั่งร่วมดูละครน้ำเน่ากับผู้หญิงทุกครั้ง

Ma 1980 เห็นว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ สารแฝงที่หนังเจ้าพ่อมักนำเสนอให้กับผู้ชม คือ ภาพฝัน (Utopia) เกี่ยวกับชีวิตและระเบียบทางสังคมที่ดีกว่าความเป็นจริง เช่น ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น คือ ความรู้สึกเหนื่อยล้าสิ้นพลังจากปัญหาต่าง ๆ ที่ดูเหมือนจะใหญ่เกินตัว แต่ในหนังหรือละครจะมีการสอดใส่อุดมคติหรือสิ่งที่ดีกว่าในสารแฝงไว้เป็นสิ่งทดแทน คือ การให้พลัง จากความสามารถในการแก้ปัญหาของตัวละครและเหตุการณ์ตื่นเต้นต่าง ๆ หรือ ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น คือ ความรู้สึกตายซาก จากความจำเจของชีวิตและงานที่กลายเป็นกิจวัตรตายตัว แต่ในหนังหรือละครจะมีการสอดใส่อุดมคติหรือสิ่งที่ดีกว่าในสารแฝงไว้เป็นสิ่งทดแทน คือ การทำลายกรอบทะเลวงกฏ โดยตัวละครที่เป็น "คนนอก" ผู้ไม่ศรัทธาการแก้ปัญหาโดยอาศัยกระบวนการตามกฎหมาย หรือ ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น คือ ความเป็นแบบแผนแต่ไร้ซึ่งประสิทธิภาพที่ปรากฏในกฎหมายหรือการทำงานของราชการ สารแฝงในหนัง คือ การกลับไปหาความเป็นธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้นจำเพาะต่อสถานการณ์ หรือ ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น คือ ช่องว่างและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทาง

สังคม สารแฝงในหนังคือ โอกาสที่ทุกคนอาจตกต่ำหรือสูงขึ้น ซึ่งขึ้นกับความสามารถและคุณธรรมของบุคคล นี่คือข้อสรุปที่ Ma พบว่าเหตุใดหนังแนวเจ้าพ่อ จึงเป็นหนังยอดนิยมตลอดกาล

ละครโทรทัศน์เป็นตัวอย่างอันดีของเป้าหมายอุดมการณ์ดังกล่าว กาญจนา แก้วเทพ (2539) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ละครโทรทัศน์ของไทยนั้น ทำหน้าที่บ่มเพาะอุดมการณ์เอาไว้มากมาย นับแต่ อุดมการณ์ศักดินา ทุนนิยม เพศนิยม ชาตินิยม ความรุนแรง จนไปถึงอุดมการณ์แบบผี ๆ แนวไสยศาสตร์ แต่สำหรับในยุคโลกาภิวัตน์นั้น เราจะเห็นได้ว่ามีสื่อโทรทัศน์เป็นตัวเผยแพร่ ฉะนั้น ละครโทรทัศน์จึงมีการนำเสนอแบบวัฒนธรรมโลก สื่อเข้าไปยังครัวเรือนด้วยเช่นกัน อย่างน้อยที่สุด โฆษณาที่คั่นระหว่างการดูละครก็สามารถสะท้อนภาพวัฒนธรรมสมัยใหม่ให้เราเห็นได้ไม่ยากนัก รวมทั้งเนื้อหาในละครด้วยก็ตาม

ส่วนในเรื่องของการจดจำนั้น ผู้วิจัยพบว่าเพศและวัยมีความสามารถในการจดจำได้ที่ต่างกัน กล่าวคือ เพศชาย มักชื่นชอบและจดจำได้แต่ดาราดูหญิง เพศหญิงก็มักจดจำได้แต่ดาราดูชาย เสียเป็นส่วนใหญ่ วัยรุ่นมักจะชอบดูละครที่มีดาราวัยรุ่นเหมือนกับตนเองนำเสนอ วัยทำงานก็เช่นเดียวกัน มักจดจำได้อย่างเช่น นกสินฉัย ฉัตรชัย จอห์นนี่ จารุณี เยาวรัตน์ เป็นต้น คนในวัยผู้สูงอายุก็มักจดจำแต่ดาราดูในยุคนั้นที่ตนเองเป็นหนุ่มสาวได้ อย่าง มิตร ชัยบัญชา เพชรา เขาวราชฎี เป็นต้น

การเข้าใจและตีความ กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารลาวทุกเพศวัยมีความสามารถในการเข้าใจในถึงคำต่าง ๆ ที่อยู่ในละคร แต่ไม่สามารถตีความได้อย่างถูกต้องทั้งหมด กลุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีในการตีความหมายด้วยตนเองก่อน หากไม่สามารถตีความหมายจากคำพูดได้ จะสังเกตจากท่าทางที่นักแสดงกำลังแสดงอยู่และหากหลังจากนั้นยังไม่ทราบอีก กลุ่มตัวอย่างจะเริ่มสอบถามกันเองภายในครอบครัว หากไม่ได้คำตอบ หรือสรุปความหมายของสารไม่ได้ กลุ่มผู้รับสารจะแสวงหาคำตอบโดยการนำเรื่องราวที่ดูมาสนทนากับกลุ่มสังคมของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือเพื่อนที่โรงเรียน ส่วนบางคนก็ค้นคว้าด้วยวิธีการอ่านหนังสือ

แม้ว่าการดูละครโทรทัศน์จะเป็นกิจกรรมที่ผู้ชมมีส่วนร่วมและวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างเป็นอิสระ แต่อันที่จริงแล้ว ผู้ชมเพศชายมักจะเป็นผู้มีอิสระในการวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าผู้ชมเพศหญิง การพูดคุยกันอย่างเสียงระหว่างเพศชาย หรือการหัวเราะ ต่อว่าดาราที่กำลังแสดงอยู่ในจอโทรทัศน์ ก็คืออีกลักษณะหนึ่งของการแสดงอำนาจในห้องนั่งเล่น ปรากฏการณ์ที่ชัดที่สุด ที่ผู้วิจัยเห็นคือ การทำพินันกันระหว่างเพศชายว่าพระเอกกับผู้ร้ายในเรื่องใครจะยิงก่อนกัน ทั้งสอง

คนที่นั่งต่อรองกันด้วยน้ำเสียงที่รุนแรงและดังมากโดยไม่สนใจสมาชิกเพศหญิงคนอื่น ๆ ที่นั่งชมอยู่ด้วยแม้แต่คนเดียว

รีโมตคอนโทรล ที่นั่งตัวโปรด และการกำกับควบคุมกิจกรรมในห้องนั่งเล่นระหว่างดูละครไทยของคนลาว ก็ทำให้ผู้วิจัยเห็นตัวอย่างของลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power relations) และถือได้ว่าเป็นการเมืองในห้องนั่งเล่นอย่างเด่นชัด (Politics of the living room) การเมืองในห้องนั่งเล่นที่มีการเจรจาต่อรอง การท้าทาย การขัดแย้ง และการยอมจำนนของแต่ละปัจเจก ภายใต้กาลเทศะเดียวกัน โดยมีโทรทัศน์เป็นศูนย์กลาง และบริบทของการเมืองในห้องนั่งเล่น ผู้ควบคุมสถานการณ์ของกิจกรรม ก็คือ ผู้ที่อาศัยเทคโนโลยีแห่งการแสดงอำนาจ (exercise of power)

อย่างไรก็ตาม คำถามที่ว่าด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจนี้ต้องดูว่าปัจเจกใช้อำนาจอย่างไร และใครเป็นผู้แสดงอำนาจในห้องนั่งเล่น อย่างเช่นในครัวเรือนหนึ่งที่ลูกสาวคนเล็กได้เป็นผู้นั่งครอบครองรีโมต อยู่คนเดียวตลอดเวลา แต่เธอต้องยอมจำนนต่อคนอื่น ๆ ในครอบครัวยุเพราะเธอเป็นผู้ที่มีอายุน้อยที่สุด ถึงแม้สมาชิกคนอื่นไม่ได้เป็นคนครอบครองรีโมต แต่ก็สามารถสั่งให้เธอเปลี่ยนช่องได้ทุกเวลาที่ต้องการเปลี่ยน จากตัวอย่างทำให้เราเห็นถึงความสัมพันธ์ของเพศและวัยในการใช้อำนาจในการดูละครโทรทัศน์ได้อย่างชัดเจน

เพศและวัยกลายเป็นตัวแปรสำคัญของโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจแห่งเพศนั้น สังคมมักสร้างให้ผู้ชายเป็นใหญ่เอาไว้อยู่แล้ว ฉะนั้นการดูโทรทัศน์จึงเป็นกิจกรรมที่ถูกครอบงำโดยเพศชาย ในครัวเรือนแห่งหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลที่ชอบชมละครช่องนี้ เพราะมีข่าวคั่นรายการ ทำให้ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตลอด แต่จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างเพศชาย พบว่า สำหรับการดูละครแล้ว เพศชายไม่เคยมาใช้อำนาจในการแสดงความตั้งใจในการเปิดรับตั้งแต่เริ่มแรก เพศชายจะดูละครโทรทัศน์ไทย เพราะมันเปิดอยู่แล้วตนเองไม่ได้เป็นผู้ตั้งใจเปิด จะเห็นได้ว่าเพศชายเปิดรับชมละครเพราะว่า สื่อที่ต้องเสพมันอยู่ตรงนั้นอยู่แล้ว

แต่หากเป็นช่วงเวลาข่าว หรือการถ่ายทอดกีฬา กลุ่มตัวอย่างเพศชายก็บอกกับผู้วิจัยว่า ส่วนมากจะตั้งใจเปิดเอง รอดูว่าถึงเวลาที่จะถ่ายทอดหรือยัง และมักเป็นผู้ถือรีโมตเองด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่า การแสดงอำนาจในห้องนั่งเล่นนั้นมีกาลและเทศะ ใครจะใช้หรือใครจะแสดงยอมมีความสัมพันธ์กับเพศของรายการนั้น ๆ ด้วย อย่างรายการละคร ถูกใส่รหัสไว้แล้วว่า

เป็นรายการของเพศหญิง เช่นเดียวกับกับรายการข่าว และกีฬา ที่ถูกใส่รหัสให้เป็นรายการของเพศชายเช่นเดียวกัน

สรุปแล้วจากผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เพศและวัยของกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อความแตกต่างกันในเรื่องพฤติกรรมการรับชมและการรับรู้รายการละครโทรทัศน์ไทย

โดยในเรื่องความตั้งใจในการเปิดรับชมรายการละครโทรทัศน์ไทย พบว่า เพศชายที่อาศัยอยู่กับครอบครัวมักไม่มีความตั้งใจในการเปิดรับชมละครด้วยตนเอง แต่กลับเลือกชมละครไทยพร้อมกันกับครอบครัว ต่างจากเพศหญิงที่มีความตั้งใจในการเปิดรับชมละครไทยสูง

เพศหญิงมักจะชมด้วยความตั้งใจจดจ่อ มีการพิจารณาคิดไตร่ตรองตามไปด้วยตลอดเวลา แต่ชอบพาดตนเองหลบหนีเข้าไปในละครด้วยการแทนตนเองกับนางเอง เพศหญิงชอบชมละครไทยช่วงเวลา 20.15 – 22.30 น. ต่างกับเพศชายที่มีพฤติกรรมชมแบบผ่าน ๆ แต่คิดไตร่ตรองตามไปด้วยว่าสิ่งไหนดีหรือไม่ดี และมักพาดตนเองหลบหนีเข้าไปสร้างจินตนาการตามละครเป็นตัวละครที่แสดงเป็นพระเอก มักใช้ประสบการณ์ส่วนตัวขั้นพื้นฐานในการมองโลกตีความหมายของเนื้อหาในละครว่าเป็นอย่างไร เพศชายไม่ได้ครอบครองรีโมตในช่วงเวลาแห่งการดูละคร แต่หากเป็นเพศหญิง ซึ่งมักมีกิจกรรมหลากหลายระหว่างชม ส่วนผู้ชายมักนั่งสูบบุหรี่หรือมวนยาเส้น

จากการศึกษาในเรื่องการรับรู้ กลุ่มตัวอย่างที่มีความแตกต่างกันเรื่องเพศและวัย พบว่า วัยเป็นตัวสำคัญในการสร้างความแตกต่าง วัยรุ่นมักจดจำชื่อดารารายและแนวละครที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวัยของตนเองได้ ทำให้ง่ายต่อการเรียนรู้ ทดแทน ในสิ่งที่ขาดหายไป เนื่องจากวัยรุ่นยังมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตน้อย ฉะนั้นการให้ความสนใจและจดจำ หรือการทำความเข้าใจหรือตีความสื่อที่รับมักเลือกที่จะรับรู้และตีความในสิ่งที่ตนเองมีประสบการณ์อยู่ก่อนแล้ว อย่างเช่น ละครเรื่อง น้องใหม่ร้ายบริสุทธิ์ น่าสนใจจริง ที่นำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ของเด็กในวัยเรียน ต่างกับวัยทำงานที่มักสนใจและจดจำ เฉพาะเรื่องราวของการดำรงชีพ การค้นหาความหมายให้กับชีวิต การหาจุดยืน ซึ่งวัยทำงานยังต้องการรับสารจากสื่อละครเพื่อเป็นเครื่องชี้แนะในการดำเนินชีวิตต่อไปในสังคมโลกปัจจุบัน

ส่วนวัยผู้สูงอายุไม่พบความแตกต่างในเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับคือ ไม่ได้เป็นผู้เปิดรับด้วยตนเอง ถูกปิดครอบครัวยังมีการแยกแยะอย่างเด็ดขาดว่าเป็นละคร ไม่ใช่ชีวิตจริง ละครถูกสร้างมาเพื่อความบันเทิง ถึงแม้วัยชราจะไม่ได้เปิดเอง แต่เนื่องจากวัยที่ไม่ต้องทำงานแล้ว วัยนี้จึงมีเวลาบริโภคสื่อไทยมากที่สุด โดยสามารถใช้เวลาดูละครได้ทั้งวันถ้าอยากจะดู ส่วนเรื่องการรับรู้เข้าใจ และตีความหมาย พบว่าบุคคลกลุ่มตัวอย่างในวัยชราไม่ประสบปัญหาในการรับรู้ เนื่องจากมีประสบการณ์ในชีวิตจริงมากมาย พอที่จะเข้าใจสารจากสื่อไทยได้เป็นอย่างดี

อาชีพ และสถานภาพชนชั้นทางสังคมกับการดูละครโทรทัศน์ไทย

ผู้วิจัยพบข้อสรุปอีกอย่างว่า อาชีพของกลุ่มตัวอย่างที่มีทั้งอดีตข้าราชการรัฐ ครูสอนภาษาอังกฤษ นักเรียน นักศึกษา เจ้าของร้านค้า หรือแม่บ้าน ต่างสะท้อนให้เห็นถึงคุณสมบัติด้านการศึกษารวมไปถึงสถานภาพชนชั้นทางสังคมได้ด้วย เหตุใดต้องสนใจกับตัวแปรเหล่านี้ด้วย มอร์เลย์ให้เหตุผลที่สำคัญว่าเพราะการวิเคราะห์ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์เหล่านี้ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ทราบถึงหรือสามารถอธิบายถึงสภาพการเปิดรับสื่อ วิธีการเปิดรับสื่อของคนในอาชีพหรือชนชั้นนั้นๆ ได้ ซึ่งนั่นหมายถึงการนำเข้าไปสู่เรื่องความสามารถในการเข้าใจ การรับรู้และตีความหมายสารจากสื่อที่คนลาวดูในละครโทรทัศน์ไทยนั่นเอง

อาชีพแม่บ้านกับอาชีพข้าราชการรัฐ เราคงมองเห็นถึงภาพความแตกต่างได้ไม่ยากนัก ในเรื่องรูปแบบที่สวมใส่ แต่ในการตีความหมายสารจากสื่อ ผู้วิจัยพบว่า คนที่เป็นแม่บ้านซึ่งถูกสังคมจัดชนชั้นให้แล้วว่าเป็นคนชั้นกลางถึงล่าง และเจ้าหน้าที่รัฐแน่นอนต้องเป็นคนชั้นสูง เพราะข้าราชการต้องมีรายได้มากกว่าแม่บ้านอยู่แล้ว เราสามารถโยงไปถึงเรื่องของระดับการศึกษา และนั่นจะนำไปสู่ความสามารถในการตีความ คุณแม่โนช อดีตข้าราชการรัฐ สามารถตีความสารจากสื่อในละครได้เป็นอย่างดี ผิดกับแม่บ้านทองที่ยังมีข้อความหรือสารจากสื่อบางตอนที่ไม่ค่อยเข้าใจ รวมทั้งการให้ความคิดเห็นในมุมมองของเรื่องผลกระทบจากสื่อละครโทรทัศน์ไทย

ชนชั้นกับการใช้สื่อเพื่อแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับละครที่ตนเองชื่นชอบ สะท้อนให้เห็นความแตกต่างได้เป็นอย่างดี โดยคนที่อยู่ในชนชั้นสูงมักนิยมใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นแหล่งในการหาข้อมูลเกี่ยวกับละครไทย ส่วนคนชั้นกลางในเวียงจันทน์มักนิยมถามจากเพื่อน ไม่ว่าจะเพื่อนข้างบ้าน เพื่อนที่ทำงานในประเทศลาวหรือเพื่อนที่เข้ามาทำงานประเทศไทย จะเป็นสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ความหมายสารจากสื่อละครไทยมาก เนื่องจากการเป็นผู้ที่ออกมาใช้ชีวิตอยู่นอกกระบวนสังคมเดิมของตนในที่ที่ตึกกว่าย่อมทำให้คนในที่ที่ต้อยกว่าเชื่อถือและไว้วางใจ ผู้วิจัยเห็น

ว่าหากสื่อบุคคลไม่มีความรู้ความเข้าใจในสารอย่างแท้จริง อาจนำไปสู่การเข้าใจและตีความแบบผิด ๆ ได้เช่นกัน

การอภิปรายผล

ในการอภิปรายผลเพื่อสรุปภาพรวมของงานวิจัย เรื่องพฤติกรรมการรับชมและการรับรู้รายการละครโทรทัศน์ไทยของคนลาวในเวียงจันทน์ ผู้วิจัยจะอภิปรายผลบนพื้นฐานข้อสรุปที่ได้ทำการศึกษามาแล้วในบทข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยสามารถหาคำตอบให้กับสมมุติฐานที่ได้ตั้งคำถามไว้ก่อนหน้าแล้วอย่างครบถ้วน และต่อไปนี่คือการอภิปรายผลในประเด็นอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยค้นพบเพิ่มเติมจากการศึกษาผู้รับสารลาวในครั้งนี้ด้วย

หน้าที่อย่างหนึ่งของสื่อละครโทรทัศน์ คือการให้ความรู้ (Knowledge) และให้ความบันเทิงเพลิดเพลินใจ (Entertainment) กับผู้ชมละคร เนื้อหาในละครโทรทัศน์ เป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมหลากหลายรูปแบบ ที่ผู้ชมซึมซาบเข้าไปทุกครั้งขณะที่ชมโดยไม่รู้ตัว และดูเหมือนว่าละครกลายเป็นภพภายาที่เป็นที่พึ่งพาของคนในสังคมกลุ่มหนึ่ง ที่พาตนเองหลบหลีกเข้าไปในละครเพื่อให้หลุดพ้นจากโลกแห่งความเป็นจริงไปอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ ผู้ชมละครมีอิสระเสรีในการคิดตีความหมายและแม้กระทั่งสามารถเอาตัวเองเข้าไปแทนที่ใครก็ได้ในละครที่ตัวเองอยากจะเป็น นั่นคือสิ่งสำคัญที่ทำให้คนดูละครมีความสุขมากที่สุด

ละครถูกมองว่าเป็นสิ่งเฉพาะสำหรับเพศหญิง ยิ่งไปกว่านั้นละครเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ มักจะเกี่ยวข้องกับประเพณีและการมองเรื่องเพศในสังคม สาวสวยที่กำลังประสบปัญหาบ้านแตก หญิงสาวที่ถูกแย่งคนรักไปไร้ที่พึ่ง หรือแม้แต่ผู้หญิงที่ตกหลุมรักกับผู้ชายที่ร้ายกาจฆ่าพ่อเธอตาย ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดภาพลักษณ์ใหม่ของละคร ที่เราค้นหาค้น คือ ละครน้ำเน่า ในสายตาของเพศชาย เรื่องราวของละครที่ว่ามักวนเวียนไปมากับเรื่องรัก โลก โกรธ หลง ของหญิงชาย ไม่รู้จักจบสิ้น ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนสามารถศึกษาออกมาได้ว่าลักษณะของละครแนวแบบนี้ต้องจบอย่างไร แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีผู้รับสารลาวที่สนใจดูละครไทยอยู่ซ้ำแล้วซ้ำเล่าเช่นเดียวกัน

ผู้รับสารลาวติดละครโทรทัศน์ไทย ต้องรอคอยทุกวันเพื่อที่จะได้เสพ ที่ต้องเป็นอย่างนี้ นักทฤษฎีได้กล่าวไว้ว่ามนุษย์เราสนใจที่จะเปิดรับสื่ออื่น ๆ หากมันสนองตอบหรือสร้างความพึงพอใจให้กับผู้เปิดรับอย่างต่อเนื่อง

การเกิดพฤติกรรมเปิดรับสื่อในรูปแบบนี้ สามารถกล่าวได้ตามแนวทฤษฎีใหม่ทางนิเทศศาสตร์ คือแนวคิดเรื่อง การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้รับสาร (Uses and Gratifications Approach) กล่าวคือ ผู้รับสารมิได้ใช้สื่อตามที่ผู้ส่งสารได้กำหนดมาให้ หากแต่จะมีการเลือกใช้สื่อ (Media Use) ตามความต้องการของตนเอง ตามสภาพความเป็นจริงและตามความสามารถของตนเอง ขั้นตอนการเลือกใช้สื่อและใช้สารจะมีการคัดเลือกในทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึง เลือกเปิดรับ เลือกรับรู้ เลือกตีความ เลือกจดจำ และเลือกนำไปใช้หลังจากรับสารแล้ว

เราสามารถสรุปได้ว่าความจริงแล้วผู้รับสารลาวที่รับชมละครไทยประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเป็นพวก active audience แต่ในขณะเดียวกัน ผู้รับสารลาวก็ยังคงตกเป็นผู้ถูกกระทำโดยการครอบงำจากสื่อไทย ถือได้ว่าในอีกมุมหนึ่งผู้รับสารลาวก็เป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) โดยมีผลกระทบที่กำลังเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และอีกไม่นานจะเห็นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น หากผู้รับสารลาวยังคงมีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อไทยมากอย่างเช่นทุกวันนี้

“ ถ้าต้องการทำความเข้าใจว่าสื่อส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างไร ต้องอธิบายให้เห็นในบริบทของ slowwarmup หรือการ “ทำให้เดือดอย่างช้า ๆ” เท่านั้น เพราะผลของมันจะไม่เกิดขึ้นอย่างน่าตื่นเต้นชนิดวันต่อวัน แต่ความแตกต่างระหว่างวันนี้กับ เมื่อ 30 หรือ 40 ปีที่ผ่านมาแน่และเป็นสิ่งที่น่าตื่นเต้นอย่างยิ่ง”
(Nieman Foundation for Journalism 1998,39)

ละครจึงเป็นสื่อเดียวจากเมืองไทยที่สามารถทำให้ผู้รับสารลาวทุกเพศทุกวัยหลุดพ้นจากความเบื่อหน่ายในชีวิตจริงของตนเองได้ สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจทั้งระดับครัวเรือนและระดับประเทศ รูปแบบทางการเมือง มีความแตกต่างจากผู้รับสารไทยมาก ผู้รับสารลาวเพศหญิงสามารถใช้เวลาให้มีค่าสำหรับตนเองหลังเลิกงาน ด้วยการหลบหนีออกมาจากกรอบของสังคมที่เธออยู่ โดยการเอาเวลาที่พวกเขาต้องทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อยมาทั้งวัน เข้ามาท่องเที่ยวในดินแดนแห่งนิยายของนางเอก ซึ่งในที่นี้พวกเขาจะได้ทุกอย่างที่พวกเขาปรารถนา ไม่ว่าจะเป็นบ้านหลังใหญ่ รถคันงาม สวามี รวมไปถึงคู่ครองที่แสนจะโรแมนติก อบอุ่น ร่ารวย พร้อมพร้อมไปทุก ๆ อย่างที่สามารถทำให้เธอมีความสุขได้ไปตลอดชีวิต ละครจึงเป็นตัวแทนของอิสรภาพที่ผู้หญิงเหล่านี้เฝ้ามองหาอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง

จากผลการศึกษาผู้รับสารลาวทั้งหญิงชายพบว่า ทั้งสองเพศต่างมีความสุขในการรับชมละครโทรทัศน์ไทยทุกคน แม้แต่เพศชายเองก็ยังชอบแอบเอาตัวเองหลบหนีจากโลกแห่งความเป็นจริงไปอยู่ในละครเช่นเดียวกัน แตกต่างกันตรงแนวละครที่ชื่นชอบนั่นเอง โดยผู้รับสารชายส่วนใหญ่ชอบละครแนวบู๊ แต่ผู้หญิงชอบละครแนวรัก

ถ้าอธิบายตามหลักการวิเคราะห์ของทฤษฎีประชากรศาสตร์ จะพบว่าตัวแปรด้านเพศระหว่างหญิงชาย ยังคงสร้างความแตกต่างให้เราเห็นได้อย่างเด่นชัดจากหลาย ๆ งานวิจัย ผู้รับสาร เพศชาย เป็นเพศที่ถูกใส่รหัสมาตั้งแต่แรกเกิดแล้วว่าจะต้องเป็นเพศที่เข้มแข็งกว่าเพศหญิง ต้องเป็นผู้นำ ต้องมีความสามารถในการต่อสู้ ออกศึก ส่วนเพศหญิงก็ถูกใส่รหัสของความเป็นกุลสตรี ต้องเรียบร้อย อ่อนหวาน อ่อนโยน ฉะนั้น เมื่อความแตกต่างเรื่องเพศของคนเราได้ถูกสังคมหล่อหลอมให้เป็นตัวเราที่มีความแตกต่างกันมาตั้งแต่แรกเกิดแล้ว ก็ขอให้เข้าใจว่าทำไมรสนิยมความรู้สึกนึกคิด หรือรูปแบบการชมละครถึงได้แตกต่างกัน

ทางรัฐบาลลาวเองต้องยอมรับว่า การที่ประเทศของตนไม่สามารถผลิตสื่อออกมาตอบสนองความต้องการของประชากรในประเทศได้นั้น ย่อมก่อให้เกิดผลที่จะตามมาแน่นอน ซึ่งรัฐบาลลาวต้องทำให้รู้ว่าผลที่เกิดขึ้นจะต้องมีทั้งดีและไม่ดี ขึ้นอยู่กับว่าประชากรของตนจะเลือกรับรู้และเลือกที่จะปฏิบัติตนอย่างไร ต่อสารที่เข้ามาเกี่ยวกับสื่อโทรทัศน์อย่างละครไทย ซึ่งจากการศึกษาทำให้เราทราบว่าสื่อจากไทยส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและระบบค่านิยมโดยรวมของสังคมลาวอย่างไรบ้าง

ผลจากการสื่อสารข้ามวัฒนธรรมระหว่างไทยกับลาว ก่อให้เกิดอะไรขึ้นบ้าง

ลาวเลียนแบบไทย

ขณะนี้ได้เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบอย่างดาราไทยในหมู่วัยรุ่นลาว โดยมีพฤติกรรมการเลียนแบบเรื่องแฟชั่นการแต่งตัวมากที่สุด ก่อให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมขึ้นมาอย่างทันตาเห็น วัยรุ่นที่ดูละครไทยจะจดจำทั้งภาษา ท่าทาง การแต่งกาย ทรงผม ข้าวของที่ใช้ และพยายามเลียนแบบให้เหมือนกับดาราที่ตนเองชื่นชอบ

แต่ปัญหาก็คือ วัยรุ่นลาวจะเลียนแบบดาราไทยที่เป็นนักแสดงอยู่ในจอโทรทัศน์ได้อย่างไร ในเมื่อนั่นคือการแสดงที่ผู้ผลิตละครมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ให้เป็นอย่างดี และที่สำคัญ

วัยรุ่นลาวไม่มีกำลังซื้อมากพอที่จะมาเลียนแบบดาราทไทยได้ทุกอย่าง ความอยากได้แต่ไม่มีเงิน ก่อให้เกิดความคับข้องใจ ซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาวัยรุ่นและปัญหาสังคมด้านอื่น โทรทัศน์ ได้กลายเป็น ตัวสร้างความต้องการที่ประสิทธิผลมากที่สุด ดังนั้นจึงเป็นสิ่งสร้าง ความคับข้องใจได้มากที่สุดเช่นกัน หากความหวังนั้นไม่ได้รับการตอบสนอง

เกิดการนำเข้าสื่อจากไทย

หลังจากที่เกิดพฤติกรรมการบริโภคละครไทยมากขึ้น ผลที่ตามมาคือ ไม่ใช่ทุกพื้นที่ที่ ประเทศลาวสามารถรับสื่อไทย หากไม่ติดจานดาวเทียม แต่ผู้รับสารลาวก็ไม่ได้ฐานะทาง เศรษฐกิจดีทุกคน ที่จะสามารถมีเงินซื้อจานดาวเทียมไปติดตั้งหลังได้ทุกบ้าน อีกทั้งบางบ้านที่ สามารถรับได้บางทีช่องที่อยากดูก็ไม่ชัด บางช่องก็ชัด ก่อให้เกิดการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อ มาเติมการบริโภคให้อิ่มสมกับความต้องการ

ผู้รับสารลาวส่วนใหญ่ใช้วิธีการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมของละครที่ตนเองชื่นชอบด้วยการ ซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่าน หนังสือพิมพ์ที่ว่าคือหนังสือพิมพ์เดลินิวส์จากประเทศไทย หรือไม่กี่หาซื้อ นิตยสาร เช่น ป๊อปปูล่า ดาราภาพยนตร์ มาอ่าน ซึ่งซื้อสื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้แล้วแต่เป็นของคน ไทยทั้งสิ้น ปัจจุบันมีการนำสื่อไทยเข้าไปจำหน่ายในลาว แต่ปริมาณการนำเข้าน้อยมากจนไม่ ส่งผลกระทบต่อมีนัยสำคัญทางเศรษฐกิจสำหรับประเทศลาว แต่สินค้าสื่อทุกรูปแบบมักถูกนำเข้า ด้วยช่องทางที่ผิดกฎหมายเกือบทั้งหมด เพียงเท่านั้นก็เป็นการล่าเนื้อที่ไม่ดีแล้ว

ค่านิยมและวิถีชีวิตที่เบี่ยงเบน

นอกจากเรื่องการเลียนแบบแฟชั่นไทยแล้ว คนลาวที่ดูละครไทยมีค่านิยมและวิถีชีวิตที่ เบี่ยงเบนไปจากเดิม สังคมลาวเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วมากในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมา วัยรุ่นลาว เริ่มมีค่านิยมในการใช้สินค้าฟุ่มเฟือย ผู้ชายไว้ผมยาว ผู้หญิงยอมผมเปลี่ยนสีหลากหลายสีไม่ซ้ำ กัน มีพฤติกรรมชอบเที่ยวกลางคืนมากขึ้น และมีความทะเยอทะยานอยากเป็นคนร่ำรวย มีรถขับ แต่งตัวสวยเดินนวยนาดอยู่ในบ้านหลังใหญ่ ถ้าแต่งงานหรือจะจัดงานวันเกิดก็ต้องจัดที่โรงแรม เหมือนอย่างในละคร

วัยรุ่นลาวตกเป็นจำเลยของการกล่าวหาว่าดำเนินชีวิตและค่านิยมที่เบี่ยงเบนไปจาก สังคมอีกหลาย ๆ ด้าน เช่น เมื่อสิบปีก่อนเด็กวัยรุ่นจะไปกินข้าวตามบ้านเพื่อน ไปศูนย์วัฒนธรรมที่

น้ำพุ กินส้มตำ ไปท่าหลวง ไปกินของเล็กของน้อย วันเสาร์ อาทิตย์ก็ขี่รถจักรยาน ไปเที่ยวถ้ำ ตกปลา แต่ระยะหลังนี้มีรถจักรยานน้อยลง ลูกคนมีเงินก็ยับขึ้นไปซื้อรถยนต์ กินไอศกรีม เข้าไปเที่ยว ผับตอนกลางคืน ไปกินเบียร์ เป็นต้น (อ้างในวิภา 2544)

ระหว่างการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบข้อเท็จจริงในการเบี่ยงเบนค่านิยมนี้ด้วยเช่นกัน คือ ค่านิยมในหมู่วัยรุ่นหนุ่มสาว ซึ่งนิยมไปนั่งจับกลุ่มสนทนากันในร้านอาหารและดื่มเบียร์ลาวกัน มันเป็นปรากฏการณ์ที่น่าแปลกมากเพราะกลุ่มคนทั้งร้านนั้นมีแต่เฉพาะกลุ่มวัยรุ่นทั้งนั้นที่เข้าไปใช้บริการ รถมอเตอร์ไซด์นับร้อยคันจอดเรียงราย จนผู้วิจัยอดสงสัยไม่ได้ว่าเกิดอะไรขึ้นวันนี้ทำไมคนเยอะจัง ผู้ร่วมเดินทางที่เป็นคนลาวบอกกับผู้วิจัยว่าสังคมลาวเปลี่ยนไปแล้ว

“นี่ยังน้อยถ้าเป็นวันเทศกาล จะมีรถมาจอดเยอะกว่านี้มาก และเมื่อวันที่เป็นวันสตรีสากล มีผู้หญิงในชุดนักเรียนและนักศึกษาจะมาปิดร้านเพื่อนั่งดื่มเบียร์กัน มองเข้าไปเห็นแต่เสื้อสีขาว เต็มร้านไปหมด” (พรวิไล, 2546)

ผลจากการครอบงำของสื่อไทยมีผลต่อลาวอย่างไร

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยเชื่อว่าสื่อไทยสามารถครอบงำลาวได้ และการครอบงำครั้งนี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อผู้รับสารลาวอย่างน้อย 4 ด้าน ตามที่ Conteras (1976) เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง Cross-Cultural Broadcasting คือ ผลกระทบต่อเรื่องวัฒนธรรม ผลต่อภาษา ผลต่อจิตวิทยา และผลต่อการเมือง ซึ่งในการศึกษาผู้รับสารลาวในครั้งนี้ พบว่า

ผลกระทบต่อเรื่องวัฒนธรรม

ลาวกับไทยมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมและ ภาษา ซึ่งเนื้อหาในละครไทยดูแล้วเกินจริงในสายตาของผู้รับสารลาว แต่ผู้รับสารลาวก็รู้นั่นคือละคร ไม่ใช่ชีวิตจริง การแต่งกายในละครไม่ถูกกับวัฒนธรรมของลาว ผู้ชมต่างทราบดี แต่ก็ยังมีคนอีกมากมายที่พยายามนำวัฒนธรรมที่อยู่ในละครออกมาใช้กับชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัว การพูดจา ภาษาแสดงที่คนลาวไม่เคยได้ยินและรู้จัก แต่ก็มีผู้รับสารอีกส่วนหนึ่งแต่น้อยที่เห็นว่า ไม่ควรทำตามอย่างในละครไทยที่ไม่ถูกต้อง หรือขัดกับจารีตประเพณีของลาว

ผลกระทบต่อเรื่องภาษา

วัยรุ่นลาวเป็นกลุ่มที่เปิดรับโทรทัศน์ไทยมากที่สุด จึงเป็นกลุ่มที่รับรู้เรื่อง ภาษาทางโทรทัศน์ของไทยมากที่สุด ภาษาไทยที่เป็นภาษาแสลงมีเกิดขึ้นในจอโทรทัศน์แทบทุกวัน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากศัพท์ภาษาต่างประเทศ ภาษาเหล่านี้ถูกกำหนดและเผยแพร่ทางรายการสำหรับวัยรุ่น เป็นส่วนใหญ่ วาทกรรมที่หลากหลายและจากการนำไปใช้ หรือการเลียนแบบของวัยรุ่นลาว ทำให้เกิดผลกระทบต่อระบบภาษาของลาวเอง ซึ่งมีทั้งด้านบวกและด้านลบ โดยมีสื่อไทยเป็นผูุ้กราน และนำเข้าไปอย่างไม่ได้ตั้งใจ

ในด้านบวกคือการไปส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเรียนรู้ภาษาของมนุษยโลกเพิ่มขึ้นอีกภาษาหนึ่ง

ผลกระทบต่อจิตวิทยา

จากผลการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ไทยลาวในสายตาคณลาว ของเขียน ธีระวิทย์ อติสร เสมี่ยม และทานตะวันมโนรมย์ (2544) กล่าวไว้ว่า “มีภาพของคนไทยผู้บุกรุกเข้าไปอยู่ในจอโทรทัศน์ของพวกเขาทุกวัน ระบบทุนนิยมไทยเข้าไปในบ้านเขายั่วหรือหลอกให้เขาซื้อสินค้าไทยอยู่ทุกวัน สินค้าอุปโภคบริโภคของไทยวางขายเกลื่อนกลาดในตลาดลาว” ปัญหาที่มีอยู่ว่าเมื่อคนลาวรู้จักคนไทยผ่านสื่อแล้วจะชอบหรือจะชังนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ มากมาย ที่แฝงอยู่ในภูมิหลังของคนลาวแต่ละคน

จากผลการศึกษาของเขียน ธีระวิทย์ และคณะ พบว่า กลุ่มบุคคลหรือสถาบันที่เป็นมิตรที่ดีอันดับแรกของลาวคือ นักวิชาการและปัญญาชนไทย (46%) มากที่สุดอันดับหนึ่ง ส่วนกลุ่มบุคคลหรือสถาบันที่ทำตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อลาวมากที่สุด คือ สื่อมวลชนไทย (49%) มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งเช่นกัน เห็นได้ชัดเจนว่าปัจจุบันคนลาวมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสื่อมวลชนไทย จึงยิ่งต้องเร่งหาทางแก้ไขภาพลักษณ์นี้โดยด่วน

ผลกระทบต่อการเมือง

คนลาวรู้จักคนไทยและประเทศไทยจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง (27%) และจากสื่อวิทยุกระจายเสียงไทย (13%) เป็นเพราะคนลาวนิยมเปิดรับสื่อไทยมากนั่นเอง เสมือนรักมาก ชอบมาก ก็ดูมากชมมาก อยู่มาวันหนึ่งคนลาวก็เกลียดคนไทยขึ้นมาดั่งใจ เพราะผลพวงของการสื่อสารที่ไม่ดี ก่อให้เกิดการเข้าใจผิด แต่โชคร้ายที่เป็นการเข้าใจผิดระดับข้ามประเทศ นี้

คือผลเสียของ Spill Over ที่ทำให้ไทยและลาวต้องมีเรื่องหวานอมขมกลืน มานับครั้งไม่ถ้วน รวมถึงกรณีของนิโคล เทริโอ นักร้องสาวไทย ที่ถูกกล่าวหาว่าพุดจาตุดูหมิ่นสาวลาวว่าสกปรก ทำให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้นมาภายในชั่วข้ามคืน จากผลการวิจัยเชิงเขียน ธีระวิทย์และคณะ พบว่า คนลาวเชื่อว่านิโคลพุดดูถูกลาวจริง (51%) เชื่อว่าไม่จริง มีเพียง 3 คน จากกลุ่มตัวอย่าง 210 คน ถือว่าเป็นเพียง 1% ของผู้ที่ตอบ

ผู้วิจัยรู้สึกดีกับคำตอบของผู้รับสารลาวย่างมากในการศึกษาคั้งนี้ อย่างน้อยถึงแม้คนลาวจะถูกสื่อไทยครอบงำอย่างไรก็ตาม คนลาวส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เขาก็ไม่เคยล้มรากเหง้าที่แท้จริงของตน และมีความพยายามที่จะต่อต้านการครอบงำนั้นอยู่อย่างเงียบ ๆ โดยพวกเขายังคงรักในความเป็นชนชาติลาวของเขาอย่างไม่เสื่อมคลาย ผิดกับคนไทยที่หากเราหันมามองตัวเองในทุกวันนี้ คงจะได้พบกับคำตอบที่ “ล้น” เช่นเดียวกับ Spill Over ของต่างชาติที่หลังไหลเข้ามาอย่างไม่เคยขาดสาย

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการรับรู้และรับชมรายการละครโทรทัศน์ไทยของคนลาวในเวียงจันทน์ เท่านั้น จึงน่าจะมีการขยายขอบเขตการศึกษาไปยังเมืองอื่น ๆ ของประเทศลาว หรือขยายการศึกษาไปศึกษาผู้รับสารสื่อไทยในประเทศเพื่อนบ้านประเทศอื่น ๆ ด้วย
2. ในการศึกษาครั้งต่อไปเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ควรเพิ่มช่วงเวลาในการเก็บข้อมูลให้มากขึ้น โดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของผู้รับสารลาวทั้งกลางวันและกลางคืน โดยไม่ต้องจำเพาะเจาะจงว่าเป็นรายการละคร เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณที่เข้มข้นกว่านี้